

Procesafspraken in het strafrecht
Een nieuwe vorm van consensualiteit tussen twee togadragers

5 ■ 2023

Colofon

- **Missie** JurisDidact streeft ernaar kennis en inzicht bij juristen te verhogen en de ontwikkeling van het professioneel handelen te bevorderen door middel van onafhankelijke, individuele nascholing.
- **PO-punten** 3
- **Geldigheid** U kunt de eindtoets maken zolang deze in uw online persoonlijk dossier staat vermeld.

- **Redactie** Mr. Pieter Dorhout, hoofdredacteur
Prof. mr. dr. Sven Brinkhoff
Mr. drs. Marije Jeltens
Mr. dr. Lies Punselie
- **Docent** Mr. Alrik de Haas
- **Uitgever** Igno Ketelaars
- **Vormgeving** Roelof Koster Design, Mildam

© 2023 JurisDidact, Gorssel

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enig andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

- **Bestellingen** De basisprijs van een programma is € 194,50 (excl. btw). Bij gelijktijdige bestelling vanaf 4 programma's geldt korting. Zie hiervoor de website van JurisDidact. JurisDidact legt de gegevens van bestellers vast voor verwerking van de bestelling. De gegevens kunnen door ons worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten, tenzij u te kennen hebt gegeven hiertegen bezwaar te hebben.
- **Certificaten** Certificaten worden alleen toegekend aan kopers van losse programma's.
- **Administratie** Bij wijziging van de tenaamstelling en/of het adres verzoeken wij u deze gegevens door te geven aan de klantenservice van JurisDidact: Parallelweg 25, 7213 VT Gorssel.
- **Algemene voorwaarden** Levering en diensten geschieden volgens de Algemene voorwaarden van MOCuitgevers BV, gedeponeed bij de Kamer van Koophandel onder nummer 6469182. Een exemplaar van deze voorwaarden zal op verzoek worden toegezonden. De voorwaarden zijn te raadplegen via www.mocuitgevers.nl.

Inhoud

Inleiding – 4

Pretoets – 7

Blok A

Procesafspraken: perspectief, definitie en aanvullend juridisch kader

- A1 Historisch perspectief – 11
- A2 Introductie: fenomeen ‘strafrechtelijke overeenkomst’ en definitie procesafspraken – 13
- A3 Algemeen en aanvullend juridisch kader – 14
- A4 Terugkoppeling en vervolg – 16

Blok B

De praktijk van procesafspraken

- B1 Te onderscheiden fasen – 17
- B2 Tips & Tricks – 18
- B3 Contextuele beschouwing: algemene uitgangspunten HR en kaders over aanpalende onderwerpen bij procesafspraken – 19
- B4 Jurisprudentiële beschouwing: inspiratie uit daadwerkelijke uitspraken – 22

Afkortingenlijst – 28

Antwoorden pretoets en casuïstiek – 29

Noten – 32

Verder lezen en kernarrest – 35

Toetsvragen – 37

Inleiding

Als je als advocaat procesafspraken wil maken, is het allereerst nuttig te weten wat in de rechtspraak hieronder wordt verstaan. Vervolgens is van belang inzicht te hebben hoe dit soort afspraken kunnen worden verkend en gemaakt, waar je op moet letten en op voorbereid moet zijn in de verhouding tot de verdachte (lees desgewenst: cliënt), de officier van justitie en de rechter.

De Hoge Raad heeft in zijn arrest van 27 september 2022 (ECLI:NL:HR:2022:1252 r.o. 5.2.2) expliciet overwogen dat ruimte bestaat voor verdere toepassing van ‘procesafspraken’ en afdoeningsvoorstellen in het strafrecht:

“Het stelsel van strafvordering verzet zich er namelijk niet tegen dat het openbaar ministerie en de verdediging overleg voeren en afspraken maken over de wijze waarop zij (al dan niet) gebruik maken van de ieder toekomende bevoegdheden en daarbij een gezamenlijk standpunt innemen over de beoogde afdoening van de strafzaak. De totstandkoming van procesafspraken doet echter geen afbreuk aan de zelfstandige positie van de rechter. Hij behoudt zijn eigen verantwoordelijkheid dat de behandeling en de beoordeling van de strafzaak plaatsvinden overeenkomstig de daarvoor geldende wettelijke regeling – in het bijzonder artikel 348 en 350 Sv – en de eisen van een eerlijk proces.”

Een voldoende mate van basiskennis en vaardigheden bij alle togadragers over het fenomeen procesafspraken zal bijdragen aan een doorontwikkeling van procesafspraken in de rechtspraak. Met kennis en vaardigheden alleen kan overigens niet worden volstaan. Van belang voor het slagen van procesafspraken lijkt de bereidheid tot proactieve inspanning van de verdediging en het OM op basis van onderling vertrouwen, toewijding en inzet van een behoorlijke communicatie.

De strafrechtadvocaat wordt met deze module in staat gesteld, juist nu er (nog) geen wettelijke regeling bestaat, de noodzakelijke basiskennis en Tips & Tricks binnen een beperkt tijdsbestek tot zich te nemen om te komen tot procesafspraken in het strafrecht die ten voordeel van zijn cliënt strekken.

Het verkennen en tot stand komen van procesafspraken zal uiteindelijk maatwerk blijven. Consensualiteit is niet gebaat bij onnodig strakke procedures. Procesafspraken blijven dan een waardevolle werkvorm binnen ons hedendaagse strafrecht.

Deze nascholing is in twee gedeelten (Blok A en B) door te werken. U zult voor de blokken A en B elk circa 1,5 uur nodig hebben. Mogelijk beklijft de stof beter als u het programma in twee gedeelten doorwerkt.

■ **Doelstellingen**

Na het doorlopen van deze juridische nascholing:

- bent u bekend met de betekenis en het (juridisch) kader van procesafspraken in het Nederlands strafrechtstelsel;
- bent u ervan op de hoogte hoe procesafspraken aan de orde kunnen komen en tot stand komen in strafzaken;
- bent u ervan op de hoogte hoe feitenrechters (moeten) omgaan met procesafspraken;
- weet u wat de mogelijkheden in praktisch opzicht voor u als advocaat zijn om door middel van procesafspraken de uitkomst van de inhoudelijke zitting in strafprocedures te beïnvloeden;
- beschikt u over Tips & Tricks om op een verantwoorde manier procesafspraken te verkennen en te sluiten.

■ *Opmerking*

Deze cursus is vooral toegesneden op advocaten die af en toe strafzaken behartigen én meer gespecialiseerde strafrechtadvocaten.

■ *Criteria toets*

De nascholing zal worden afgesloten met een eindtoets. U slaagt voor de eindtoets als u minimaal 6 van de 10 vragen juist hebt beantwoord. U kunt tweemaal herkansen.

■ *Over de docent*

In 2005 studeerde mr. Alrik de Haas strafrechtelijk af aan de Universiteit van Utrecht.

Sinds 2006 is Alrik strafrechtadvocaat. Hij heeft in heel Nederland opgetreden in een grote diversiteit van straf- en ontnemingszaken.

Alrik heeft ruime ervaring in het bijstaan van verdachten in verkeersstrafzaken en het verlenen van bijstand aan verdachten in fraudezaken en economische strafzaken. Alrik heeft bijzondere kennis op het gebied van tbs en is als specialist lid van de Vereniging van TBS-advocaten.

Door zijn ruime ervaring als strafrechtadvocaat doceert Alrik aan andere strafrechtadvocaten in Nederland en Suriname en op de Antillen. Hij is sinds 2013 als docent nauw betrokken bij de beroepsopleiding voor jonge advocaten van de Nederlandse Orde van Advocaten. Hij is sinds 2017 nauw betrokken bij de opleiding van magistraten vanuit het opleidingsinstituut van de Rechtspraak en het OM.

Alrik publiceert geregeld in wetenschappelijke boeken en vakbladen. Hij is als buitenpromovendus verbonden aan de Open Universiteit, Universiteit van Amsterdam en Anton de Kom University (Paramaribo, Suriname). In dat verband doet hij empirisch-juridisch onderzoek naar de conflictbeslechting in de marrongemeenschappen in de binnenlanden van Suriname en de uiteindelijke betekenis voor het Nederlands straf(proces)recht.

Het belang van mildere waarden in het strafrecht draagt Alrik ook uit als voorzitter van de Stichting Mens en Strafrecht. Alrik is in Nederland van meet af aan betrokken geweest bij de ontwikkeling van het zogeheten herstelrecht, in het bijzonder mediation in strafzaken.

Alrik is raadsheer-plaatsvervanger bij het Gerechtshof Den Haag. Daardoor kan hij bij de voorbereiding van de verdediging in strafzaken anticiperen op hoe een rechter naar de zaak kijkt. Sinds 1 mei 2023 maakt Alrik deel uit van het team van Weening Strafrechtadvocaten.

Om voor uzelf te bepalen wat uw kennisniveau is van dit onderwerp, kunt u vrijblijvend de pretoets maken. De resultaten van de pretoets tellen niet mee voor uw eindscore.

- 1 Kunnen procesafspraken binnen het Nederlands strafrechtssysteem worden toegelaten?
 - A Ja, dat kan.
 - B Dat kan niet.
 - C Dat kan soms, voor zover het gaat om A-zaken.
 - D Ja, dat kan alleen worden opgelegd door de hoogste feitelijke rechter.

- 2 Bestaat er een wettelijke regeling voor procesafspraken in strafzaken?
 - A Nee, er bestaat geen wettelijke regeling.
 - B Ja. Procesafspraken zijn opgenomen onder de regeling van een 'fair trial' ex art. 6 EVRM.
 - C Ja. Procesafspraken zijn afspraken tussen de verdediging en het OM, die vervolgens zijn goedgekeurd door de rechter gelet op de ex art. 350 Sv te beantwoorden hoofdvragen.
 - D Ja, in feite wel omdat op 27 september 2022 de Hoge Raad aandachtspunten heeft geformuleerd die de rechter bij de beoordeling van procesafspraken in acht moet nemen (ECLI:NL:HR:2022:1252).

- 3 Welke uitspraak over procesafspraken is juist?
 - A Procesafspraken zijn afspraken tussen de verdediging en de politie.
 - B Procesafspraken zijn afspraken tussen de verdediging, de politie en de rechter-commissaris.
 - C Procesafspraken zijn afspraken tussen de verdediging en het OM, die vervolgens zijn goedgekeurd door de rechter.
 - D Procesafspraken zijn afspraken tussen het OM en de verdediging over het verloop van de strafprocedure en/of de wijze waarop de strafzaak wordt afgedaan, die aan een rechter worden voorgelegd.

- 4 Hoe worden procesafspraken veelal voorgelegd aan een rechter?
- A Mondeling tijdens een regiezitting.
 - B In samenspraak tussen de verdediging en het OM in een op ambtseed opgemaakt proces-verbaal.
 - C In een gezamenlijk afdoeningsvoorstel van de verdediging en het OM, na goedkeuring door het College van procureurs-generaal.
 - D Procesafspraken worden veelal opgenomen in een gezamenlijk afdoeningsvoorstel van het OM en de verdediging.
- 5 Is de rechter betrokken bij het maken van procesafspraken?
- A Ja, dat kan alleen als de verdediging en het OM hierom verzoeken.
 - B Ja, dat is uitgangspunt, want uiteindelijk dient de rechter de vragen ex art. 348 - 350 Sv te beantwoorden.
 - C Nee, de rechter oordeelt in de strafzaak, maar is niet betrokken bij het maken van procesafspraken.
 - D Nee, de rechter is niet betrokken bij het maken van procesafspraken en kan zelfs de verdediging en het OM niet in overweging geven het maken van procesafspraken te verkennen.
- 6 Hebben belangen van andere betrokkenen in het strafproces, zoals slachtoffers en benadeelde partijen, een plaats bij het maken van procesafspraken?
- A Nee.
 - B Nee, tenzij deze betrokkenen hierom actief verzoeken bij de verdediging en het OM.
 - C Ja, de verdediging en het OM moeten bij het maken van procesafspraken rekening houden met de belangen van het slachtoffer en de benadeelde partij.
 - D Ja, de verdediging en het OM kunnen alleen procesafspraken maken indien volkomen recht wordt gedaan aan de belangen van het slachtoffer en de benadeelde partij. Dit volgt uit de beginselen van een behoorlijke strafrechtspleging.
- 7 Wat gebeurt er met de strafzaak formeel nadat procesafspraken zijn gemaakt?
- A De behandeling van een strafzaak vindt plaats op een zitting achter gesloten deuren, waar de uiteindelijke procesafspraken (eventueel verkort) worden besproken gecombineerd met een (beknopte) feitenbespreking.
 - B De behandeling van een strafzaak vindt plaats op de openbare zitting, waar de uiteindelijke procesafspraken worden besproken.
 - C Er zal (kunnen) worden volstaan met een schriftelijke afdoening van de strafzaak.
 - D Daarmee eindigt automatisch de strafvervolgung.

- 8 Kunnen in bepaalde strafzaken geen procesafspraken tussen de verdediging en het OM worden gemaakt?
- A Dat klopt, strafzaken met veel 'slachtoffers' lenen zich immers alleen voor het volgen van een reguliere strafprocedure.
 - B Dat klopt, strafzaken met een grote maatschappelijke impact lenen zich immers alleen voor het volgen van een reguliere strafprocedure.
 - C Dat klopt niet, want in principe kunnen in alle strafzaken procesafspraken tussen de verdediging en het OM worden gemaakt.
 - D Dat klopt niet, want in theorie kunnen in alle strafzaken procesafspraken tussen de verdediging en het OM worden gemaakt zolang – bij de totstandkoming van dit soort afspraken – in overwegende mate maar sprake is van consensus.
- 9 "Voor het honoreren van procesafspraken is een bekentenis vereist". Deze uitspraak:
- A is juist; voor de verdachte bestaat immers geen reden procesafspraken te verkennen, laat staan te maken.
 - B is juist; pas na een (waarheidsgetrouwe) bekentenis kan eventueel worden toegekomen aan procesafspraken.
 - C is onjuist; als dit een eis zou zijn, zou de verdachte daarmee immers een procesrisico lopen voor het geval een afdoeningsvoorstel niet door de rechter wordt gevolgd.
 - D is onjuist; een bekentenis is geen vereiste, maar het staat natuurlijk de verdachte wel vrij een bekentenis af te leggen.
- 10 Welke taakstelling heeft de strafrechter nadat procesafspraken zijn gemaakt?
- A Een afgebakende taakstelling, de taak van de rechter concentreert zich voor het vervolg op het waarborgen van de '*overall fairness of the trial*' ex art. 6 EVRM.
 - B Een nog steeds uitgebreide taakstelling; als een afdoeningsvoorstel wordt overgelegd, blijft de rechter belast met de taak de zaak naar eigen inzicht te beoordelen (vgl. art. 348-350 Sv en de motiveringsvoorschriften).
 - C Dan resteert het (onafhankelijk) onderzoek van de rechter op de zitting naar aanleiding van de vraag of de verdachte vrijwillig, op basis van voldoende en duidelijke informatie en zich bewust van de rechtsgevolgen, heeft meegewerkt aan het afdoeningsvoorstel en het afstand doen van verdedigingsrechten.
 - D Het verder begeleiden van de verdediging en het OM bij gelegenheid van de openbare zitting onderweg naar het door hen verlangde (moderne) strafvonnis.

Historisch perspectief

Helemaal verrassend is de opkomst van procesafspraken niet. De afgelopen jaren zijn er in de rechtspraak (en vervolgens in wetgeving) allerlei ontwikkelingen geweest waarbij een bepaalde vorm van consensus centraal staat. Veel van die ontwikkelingen zijn samen te brengen onder de noemer consensualiteit in het strafrecht. Denk aan de opmars van mediation in het strafrecht¹ en schikkingsvormen in (economische) strafzaken en ontnemingszaken. In verschillende fasen van het strafproces bestaat hiervoor ruimte. Van belang is ook dat specifiek het fenomeen procesafspraken is ingegeven vanuit de gedachte dat de strafrechtelijke keten is overbelast en dat procesafspraken kunnen bijdragen aan een efficiënte afdoening van strafzaken.

Het is op deze plaats van belang te beseffen dat het strafrecht en de opvattingen over de wijze waarop de verschillende togadragers potentiële ruimte zien voor vormen van consensualiteit volop voer is voor discussie. Dat zal komende jaren zeker doorgaan, niet in de laatste plaats omdat het Nederlandse strafrechtssysteem piept en kraakt door capaciteitstekorten binnen de rechtspraak en vermeende hoge werkdruk.

Het voert te ver in deze module op afzonderlijke ontwikkelingen nader in te gaan.²

Terug naar het thema procesafspraken.

Het OM experimenteert sinds 2019 met zogenoemde proces- of vonnisafspraken, want een wettelijke regeling daarvoor ontbreekt. Onduidelijk was in die tijd of procesafspraken überhaupt waren toegestaan en zo ja, onder welke voorwaarden.

In 2021 volgden twee binnen de rechtspraak in Nederland innoverende (lees: baanbrekende) uitspraken van de rechtbanken Limburg en Rotterdam (ECLI:NL:RBROT:2021:12699 en ECLI:NL:RBLIM:2021:9266). Beide rechtbanken stemden in met de afdoeningsvoorstellen zoals die door het OM en de verdediging voorafgaand aan de inhoudelijke behandeling overeen waren gekomen. De afdoeningsvoorstellen gaven blijk van consensus tussen OM en verdediging in de vorm van gezamenlijke standpunten over veel meer dan een ontnemingsbedrag: de bewezenverklaring en de op te leggen straf en maatregel (hoofdvragen ex art. 350 Sv).

Zo overwoog de rechtbank Limburg in het hiervoor aangehaald vonnis:

“Gelet op al het voorgaande is de rechtbank van oordeel dat er in beginsel ruimte kan zijn binnen het strafrecht voor een behandeling van een strafzaak waarin een voorstel tot afdoening aan de rechter wordt voorgelegd:

- indien procespartijen overeenstemming hebben over de beslispunten in een zaak;*
- die beslissingen steun vinden in het recht, in het dossier en de concrete omstandigheden van de zaak; en*
- de belangen van alle partijen, maar ook van slachtoffers en de maatschappij, gediend worden.”*

Het OM vorderde cassatie in het belang der wet om duidelijkheid te verkrijgen, juist ook omdat een wettelijke regeling ontbrak en voorlopig ook niet in de maak leek te zijn.

Hoewel de Hoge Raad in het in de inleiding reeds aangehaalde kernarrest van 27 september 2022 dat hierop volgde, aandachtspunten voor alle togadragers heeft geboden om de (juridische) betekenis van afdoeningsvoorstellen te duiden en contouren zijn geschapen hoe door de rechter hiermee om te kunnen c.q. moeten gaan; in feite staat het fenomeen procesafspraken als werkvorm nog in de kinderschoenen.³ Om die reden hebben rechters en raadsheren vertegenwoordigd vanuit de diverse rechtbanken en gerechtshoven in Nederland een Handreiking ontwikkeld hoe om te gaan met procesafspraken.⁴

Het OM volgde kort hierop met een OM-Aanwijzing: de *Aanwijzing procesafspraken in strafzaken*.

Beide documenten hebben onder meer gemeenschappelijk dat welwillend wordt gekeken naar de (door)ontwikkeling van procesafspraken in strafzaken waarbij verdachten worden berecht wegens verdenking van misdrijven.⁵

Sinds voornoemd arrest is in de rechtspraak al zichtbaar dat feitenrechters bij zowel rechtbanken als hoven in toenemende mate zich ‘positief’ uitlaten over procesafspraken. In de meest recente rechtspraak valt namelijk op dat tussen OM en verdediging gemaakte procesafspraken in de meeste gevallen door de rechters worden gevolgd. Het OM, de balie, de feitenrechters zijn in de praktijk met procesafspraken dus flink aan de slag gegaan.⁶